

SAMEN STERKER STAAN

DE UNIVERSITAIRE AFDELINGEN NEDERLANDS IN CENTRAAL-EUROPA

Vandaag kunnen we terugkijken en zeggen dat 2007 een belangrijk jaar was voor de studies Nederlands in Centraal-Europa: Op 12 maart 2007 werd in Wenen de samenwerkingsovereenkomst van het DCC-consortium ondertekend. Dit was niet alleen het resultaat van jarenlange voorbereiding onder de bezielende leiding van Herbert Van Uffelen, maar ook van de al bestaande samenwerking op andere platforms van de vakgroepen Nederlands in Centraal-Europa. Concreet gaat het hierbij om de bachelorstudie DCC (*Dutch Language, Literature and Culture in a Central European Context*) in de vorm van een *joint programme* van de partners Universiteit Wenen (Oostenrijk), Palacky Universiteit Olomouc en Masaryk Universiteit Brno (Tsjechië), Comenius Universiteit Bratislava (Slowakije), Károlyi Universiteit Boedapest (tot 2012) en Universiteit Debrecen (Hongarije) en Universiteit Wrocław (Polen).¹

De doelgroep van deze studie zijn de studenten van de verschillende partners, waarbij de basis van het curriculum bestaat uit vakken van de reguliere studie Nederlands. De meerwaarde is echter dat de student naast het Nederlands nog kennis verwerft van een taal van een van de partners. Van nog groter belang is het feit dat de student profiteert van de verschillende specialiteiten van de partners en daarmee van de diversiteit van de neerlandistiek in Centraal-Europa, of met de woorden van Herbert Van Uffelen: “De opleidingen Nederlands in de regio verschillen erg van elkaar, maar we hebben allemaal de fase van de taalverwerving, we hebben allemaal een inleidende fase in de taal- en literatuurwetenschap, we hebben allemaal een historische en of cultuurhistorische component. Als we hieruit nu eens een gezamenlijke bachelorstudie zouden construeren?”²

BAS HAMERS

werd in 1971 geboren in Eindhoven en studeerde Europese Studies met als hoofdvak Frans aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is werkzaam als docent Nederlands aan de Palacky Universiteit Olomouc (Tsjechië) en de Katholieke Universiteit Lublin (Polen). Verder is hij lid van de stuurgroep DCC namens de Palacky Universiteit Olomouc. Adres: bas.hamers@upol.cz

TANJA KRALOVEC-PIMMER

werd geboren in 1983. Studeerde Nederlands met keuzevak Frans aan de universiteit van Wenen. Verbonden als assistente in opleiding aan de afdeling Nederlands van de Universiteit Wenen. Ze werkt sinds 2007 voor DCC (Dutch language, literature and culture in Central European Context) en doet onderzoek naar adolescentie in (jeugd)romans. Adres: tanja.kralovec@univie.ac.at.

De diversiteit krijgen de studenten aangeboden door middel van e-cursussen³ van elke partner en een verblijf van een semester bij een van de partners. Daarnaast bestaat een belangrijke component van de studie uit zelf in te vullen cursussen gericht op politiek, geschiedenis en economie met een focus op Centraal-Europa.

Op 30 mei 2012 werd de samenwerkingsovereenkomst door zes partners met vijf jaar verlengd. Dit gebeurde na vijf geslaagde jaren *DCC* met de eerste afgestudeerde *DCC*-studenten. Daarom is dit een goede gelegenheid de balans op te maken van de stand van zaken van de neerlandistiek in Centraal-Europa. De focus zal hierbij liggen op de huidige zes *DCC*-partners. Op deze manier krijgen we een goed beeld van de verschillende specialisaties van de vakgroepen in de regio. Ook zullen we zien dat in het nieuwe millennium de nadruk steeds meer verlegd wordt van de traditionele filologie naar praktisch georiënteerd Nederlands, waarbij de filologie natuurlijk niet uit het oog wordt verloren. Het moge duidelijk zijn dat dit overzicht niet compleet zal zijn zonder andere vakgroepen en afdelingen neerlandistiek te vermelden. Het doel van dit artikel is dan ook een overzicht te geven van de neerlandistiek in de verschillende landen in Centraal-Europa met de focus op de *DCC*-partners.

Zonder verregaande samenwerking zou de neerlandistiek in Centraal-Europa waarschijnlijk een kort leven beschoren zijn. *DCC* is een goed voorbeeld van de steeds verdergaande samenwerking. Maar er zijn ook andere samenwerkingsverbanden die al langer teruggaan. Dit zal ter sprake komen aan het slot van dit artikel om het beeld compleet te maken.

NATUURLIJKE PARTNERS: TSJECHIË EN SLOWAKIJE

Tijdens het Veertiende Colloquium Neerlandicum in Leuven in het jaar 2000 stelde Wilken Engelbrecht, het huidige hoofd van de vakgroep neerlandistiek in Olomouc, de retorische vraag: “Welk type studie ontbreekt in de regio vrijwel volledig? Een praktisch georiënteerde, marktgerichte studie die na relatief korte tijd een goede kans op een baan in het bedrijfsleven biedt.”⁴ Dit resulteerde in een tweede bachelorricting in Olomouc, *Nederlands gericht op de economische praktijk*, naast de ricting *Nederlandse filologie*. In 2006/2007 werd vervolgens de masterstudie *Nederlandse Filologie gericht op de vaktaal* geopend, die aansloot op bovengenoemde bachelorricting. Intussen was de neerlandistiek in Olomouc in september 2003 al een zelfstandig instituut geworden. In 2012/2013 werden de bestaande bachelorrictingen vervangen door *Praktische Nederlandse Filologie* en in 2013/2014 worden de huidige masterrictingen vervangen door *Nederlandse Filologie*. Zowel de bachelor- als de masterricting bestaat uit een eenvak- en een tweevakvariant⁵, waarbij de eenvakvariant vooral is gericht op de praktische en zakelijke kant.

Uit het feit dat de eerste studenten van de bachelor *Nederlands gericht op de economische praktijk* zelf hun belangstelling voor een praktische master uitten, blijkt dat de studenten vooral rekening hielden met hun toekomstperspectief op de arbeidsmarkt. Dit blijkt verder uit de studentenaantallen. In het jaar 2007 had het aantal studenten van de praktische/zakelijke ricting het aantal filologen al ingehaald. Vandaag zien we nog steeds dat de praktische rictingen overheersen, al is er sinds 2010 wel een stijgende tendens te zien bij het aantal tweevakstudenten, de meer filologische kant. In 2012/2013 waren er in totaal 67 bachelorstudenten, waarvan 38 eenvakstudenten en 29 tweevakstudenten. Bij de masterstudenten waren er 21 eenvakstudenten en 5 tweevakstudenten. Hier is goed te zien dat de belangstelling voor de tweevakstudie weer stijgt. Toch blijft de eenvakstudie de ruggengraat van de neerlandistiek in Olomouc. De nadruk ligt hierbij op zakelijke communicatie, zowel schriftelijk (correspondentie) als mondeling, en op vakken als juridische terminologie, technisch vertalen en tolken. Vooral de terminologie en zakelijk Nederlands vormen de specialiteit van Olomouc binnen DCC. Daarnaast hebben de traditioneel filologische vakken natuurlijk ook hun plaats in het curriculum, waarbij binnen DCC *Receptie van Nederlandstalige literatuur in Centraal-Europa* een belangrijke plaats inneemt. Ook biedt Lianne Barnard Afrikaans aan als keuzevak.

Uit het feit dat de vakgroep regelmatig vacatures voor afgestudeerden toegestuurd krijgt en dat het merendeel van de afgestudeerden snel werk vindt, vooral in het bedrijfsleven, maar ook bijvoorbeeld op de ambassade, blijkt dat de toekomstperspectieven voor afgestudeerden nog steeds erg gunstig zijn. Erg bevorderlijk zijn daarnaast ook de ERASMUS-stages die de vakgroep aanbiedt in België en het ERASMUS-studieverblijf bij een van de partners in België en Nederland.

De vakgroep Nederlands van de Masaryk Universiteit in Brno is de andere *DCC*-partner in Tsjechië. Er heeft altijd een nauwe samenwerking bestaan tussen de neerlandistiek in Brno en in Olomouc. Dit blijkt ook uit het feit dat zowel het voormalige hoofd van de vakgroep, Alexandra Andreasová, als het huidige hoofd, Marta Kostelecká, hun masterstudies Nederlands in Olomouc hebben gedaan. Net als Olomouc heeft Brno ook een volwaardige masterstudie met sinds 2005 de mogelijkheid het Nederlands als eenvakstudie te volgen. Sinds 2009 wordt verder de studierichting *DCC* aangeboden.

Ook in Brno wordt rekening gehouden met het toekomstperspectief op de arbeidsmarkt door middel van colleges tolken en vertalen. Verder wordt er binnen het curriculum ook aandacht besteed aan zakelijk Nederlands en is er ruimte voor een stage. Taalverwerving neemt een belangrijke plaats in, waarbij schrijfvaardigheid een grote component vormt. Schrijfvaardigheid wordt dan ook aangeboden als e-cursus binnen *DCC*. Een ander zwaartepunt binnen de vakgroep is literair vertalen. Marta Kostelecká zegt dan ook: “Het is onze droom en ons streven om deze traditie van literair vertalen voort te zetten. [...] We denken hierbij met name aan het vertalen van kinder- en jeugdliteratuur.”⁶ Zo werd in 2012 een vertaalatelier kinderliteratuur in Brno georganiseerd voor de Tsjechische en Slowaakse studenten Nederlands. De naoorlogse poëzie is ook goed vertegenwoordigd en wordt binnen *DCC* als e-cursus aangeboden door Sofie Royeaerd.

Alhoewel de vakgroep Nederlands in Praag geen *DCC*-partner is, mag deze oudste vakgroep in Tsjechië (1921) hier niet onvermeld blijven. De neerlandistiek in Praag is een traditionele taal- en letterkundestudie met ook hier de mogelijkheid om de master als eenvakstudie te volgen. Vermeldenswaardig is nog het feit dat in Praag het eerste woordenboek Nederlands-Tsjechisch is ontwikkeld door Zdenka Hrnčířová en František Čermák. Verder wordt er sinds 2002 het colloquium *Praagse Perspectieven* georganiseerd. Tijdens dit tweedaagse evenement worden er lezingen en workshops georganiseerd voor docenten en studenten neerlandistiek uit Midden-Europa.

Historisch gezien zijn Slowakije en Tsjechië al lang met elkaar verbonden en ook na de splitsing in 1993 is er veel samenwerking, zo ook tussen de vakgroep in Bratislava en de vakgroepen in Tsjechië. De vakgroep Nederlands in Bratislava heeft zich vooral kunnen ontwikkelen door de inzet van het huidige vakgroepshoofd Jana Rakšányiova, maar ook Wilken Engelbrecht, vakgroepshoofd in Olomouc, heeft hier een belangrijke pioniersrol vervuld. Zo is in 1996 het lectoraat omgebouwd tot een volwaardige vakgroep waarbij het accent ligt op tolken en vertalen, en juridisch Nederlands. Dit zwaartepunt is ook te vinden in de e-cursussen die binnen *DCC* worden aangeboden: *Vertaalwetenschap* en *EU-terminologie*. Verder biedt Jana Rakšányiova elk jaar een blokcollege *Vertaalwetenschap* aan voor de masterstudenten in Olomouc. Belangrijk voor de samenwerking tussen Slowakije en Tsjechië was verder nog het eerste

Foto's van het colloquium *Praagse Perspectieven*, dat in 2010 plaatsvond aan de Karelsuniversiteit in de Tsjechische hoofdstad.

colloquium van doctorandi *Neerlandistiek in Tsjecho-Slowaakse context*, dat in 2006 in Bratislava werd georganiseerd. Hier kregen jonge neerlandici de gelegenheid zich te presenteren. Niet onvermeld mag blijven dat er in Ružomberok sinds 2002 een lectoraat Nederlands bestaat. De literatuurwetenschapper Adam Bžoch heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld.

De nauwe samenwerking tussen de vakgroepen in Tsjechië en Slowakije komt verder goed tot uiting in het docentenplatform *ONETS* (Overleg Neerlandici Tsjechië en Slowakije) in het kader waarvan de Tsjechische en Slowaakse vakgroepen twee keer per jaar samenkomen voor overleg. Een belangrijk punt hierbij is de planning van de komst van gastdocenten.

UIT HET VERRE OOSTEN: DEBRECEN

In de eerste fase van *DCC* waren er nog twee Hongaarse partners bij het project betrokken. Binnen *DCC* werkten de vakgroep uit Debrecen en de vakgroep van de Károlyi Gáspár universiteit mee. Deze laatste vakgroep heeft in 2012 besloten om de samenwerking niet voort te zetten. De Károlyi vormt nu samen met de ELTE in Boedapest een soort portaal van twee vakgroepen Nederlands, waar je doorheen moet als je naar de vakgroep in het verre oosten in Debrecen reist. Het is alsof je urenlang door de rustgevende poesta rijdt, voordat je de vakgroep in Debrecen in het schitterende barokke universiteitsgebouw bereikt. Daar bestaat sinds 1991 een opleiding Nederlands. Van een keuzevak ontwikkelde ze zich tot een geaccrediteerde studie in 1999. Aan Herbert Van Uffelen en Katalin Beke als leiders van de vakgroep was het te danken dat de opleiding zich snel kon ontwikkelen. Sinds de invoering van het bachelor-mastersysteem in Hongarije is het een zelfstandige vakgroep onder leiding van Gabor Pusztai. Hij en zijn team werken samen voor 78 studenten. In de bacheloropleiding kunnen de studenten kiezen uit twee specialisaties: *Zakelijk Nederlands* en, uiteraard, *DCC*. Daarnaast wordt er Nederlands als bijvak aangeboden. Debrecen heeft zich ook op de toekomst voorbereid en is in september 2013 gestart met de masteropleiding tolken en vertalen.

Ook op wetenschappelijk terrein zijn er sinds enkele jaren nieuwe tendensen te zien. Debrecen heeft zich toegespitst op onderzoek naar Nederlands-Hongaarse culturele contacten met een gelijknamige onderzoeksgroep (<http://nederlandisztika.arts.unideb.hu/nl/node/68>). De vruchten van het onderzoek zijn twee reeksen, de *Acta Neerlandica* (2001) en een Hongaarstalige reeks (2008).

In interviews met plaatselijke studenten bleek dat de meesten vooral vanuit een economische belangstelling met het Nederlands zijn begonnen. De studenten spreken al een “grote” taal (vooral Engels en/of Duits), en ze weten dat ze met een kleinere taal erbij waarschijnlijk makkelijker een baan zullen vinden, bijvoorbeeld bij een

multinationaal bedrijf of als tolk/vertaler. Een extra motivatie voor de studenten is dat de studie Nederlands vergemakkelijkt wordt door de kennis van een andere Germaanse taal. Het Nederlands is dan een volgende taal uit deze al bekende taalfamilie. Sommige studenten vermelden ook culturele en persoonlijke redenen voor hun studiekeuze. Evenals in alle andere vakgroepen beklemtonen de studenten dat het exotische aspect de Nederlandse taal extra aantrekkelijk maakt. Nederlands wordt maar door weinig mensen gesproken in de omgeving en als je oog voor het buitengewone hebt, dan kies je dus voor Nederlands.

OUD CENTRUM, NIEUWE PARTNER: WENEN

De vakgroep in Wenen heeft onder leiding van Herbert Van Uffelen al gauw de samenwerking met de eigen regio op prijs gesteld. Dit komt voort uit de overtuiging dat samenwerking nodig en positief is. Verder is het wellicht ook te danken aan het feit dat Wenen de enige universiteit van Oostenrijk is waar je echt Nederlands kunt studeren.

Nadat de studie in 1992 met enkele studenten is begonnen, zijn er ondertussen enkele honderden actieve studenten in het bachelor-, master-, PhD- en *Erweiterungs*-curriculum. Deze studenten krijgen sinds de herfst van 2013 een splinternieuw curriculum. Het omvat taalverwerving en taalbeheersing en literatuur-, taal- en cultuurwetenschap. Daarnaast mogen de studenten ook in de praktijk aan de slag en een eigen project in het kader van de studie opzetten. Verder zijn sommige colleges speciaal beroepsgericht: vertalen, culturbemiddeling, tekstcompetentie en communicatie.

Afgestudeerden uit Wenen belanden in ver uiteenliggende terreinen. Vaak spelen ze een bijzondere rol als culturele bemiddelaars tussen de Duitstalige en Nederlandstalige gebieden. Zij vinden werk op diverse terreinen, bijvoorbeeld in het onderwijs van Nederlands als vreemde taal, in culturele en wetenschappelijke instellingen en als vertalers. Het economische argument lijkt voor de Oostenrijkse studenten minder zwaar te wegen dan voor de anderen. Ze kiezen eerder uit persoonlijke redenen voor het Nederlands en veel van hen noemen ook de persoonlijke sfeer op het instituut als beweegreden voor hun studiekeuze. Soms beginnen ze met een taal cursus en blijven dan de hele studie doen, omdat het hen op het instituut bevalt, zoals uit de verhalen van studenten en afgestudeerden blijkt.

De Weense neerlandistiek is actief op verschillende onderzoeksterreinen (moderne letterkunde, taalkunde en cultuurkunde) en participeert in en leidt verschillende projecten. Na de leidinggevende functie in het Europese project *DCC*, wordt momenteel *Dutch++* (een Lifelong Learning project) door Wenen geleid. Het leerplatform *Dutch++* wil gevorderde studenten van het Nederlands kennis laten maken met taalvariatie binnen het Nederlands. Dit sluit aan bij het stokpaardje van de Weense

vakgroep Nederlands: het ontwikkelen en het inzetten van nieuwe media ter bevordering van de studie van de Nederlandse taal, literatuur en cultuur. Een ander voorbeeld hiervoor is de samenwerking tussen de cultuurkunde en de taalverwerving, waar in het laatste jaar een reeks modules uit rolde. Binnen *DCC* heeft Wenen vooral e-modules voor literatuur en cultuur uitgewerkt. Voor al deze projecten werd een eigen leerplatform opgebouwd: *VICAJOP: Virtual Campus for Joint Programmes*, waar nu een groot aantal virtuele modules toegankelijk is. Deze modules komen ook van over de grenzen van het vak, de universiteit en het land, en maken unieke samenwerkingsverbanden mogelijk.

DE OUDSTE VAKGROEP IN DE REGIO: WROCLAW

In de Poolse studentenstad Wrocław met haar sfeervolle centrum vierde in 2010 de vakgroep Nederlands haar vijftigjarige jubileum. Ze is aan de ene kant de oudste vakgroep in de regio en aan de andere kant een van de grootste vakgroepen qua medewerkers en studenten. Naast de vaste medewerkers, die verschillende onderzoekdisciplines vertegenwoordigen (literatuur, Afrikaans, culturele studies, vertaalwetenschap), zijn er ook promovendi op alle gebieden. Zij doceren er voor meer dan tweehonderd studenten in hun bachelor- en masteropleiding. Jaarlijks studeren er veertig tot zestig bachelor- en twintig tot dertig masterstudenten af.

In 2013-2014 is er een nieuw studieprogramma ingevoerd. Dit programma bevat verschillende trajecten, waarbij aandacht wordt besteed aan theoretische en praktische vaardigheden. Daarom kunnen de studenten ook cursussen kiezen die focussen op de woordenschat op het gebied van bijvoorbeeld toerisme, techniek en geneeskunde, maar ook een cursus communicatie in het bedrijfsleven, of een cursus basiskennis Nederlands recht. Deze cursussen worden in het Nederlands gegeven door collega's die niet alleen theoretisch goed voorbereid zijn, maar eveneens professionele en praktische ervaring hebben op deze gebieden. Deze variatie, de vrijheid om het studieprogramma individueel op te stellen naargelang de interesses van de student en de vraag vanuit de arbeidsmarkt zijn de opmerkelijke bijzonderheden van de Erasmus Leerstoel in Wrocław. Wrocław heeft zich daarmee sterk gepositioneerd.

Maar ook als je wat verder rondkijkt in het land, kun je optimistisch zijn over het Nederlands in Polen. Buiten Wrocław zijn er in Polen nog vier steden waar de universiteiten Nederlands aanbieden. In Warschau en in Kraków bestaat alleen een lectoraat Nederlands. In Lublin en in Poznań kun je Nederlands als hoofdvak studeren. In Polen zijn er dus vijf universiteiten die het Nederlands, weliswaar in verschillende intensiteit, in hun aanbod hebben.

SAMEN BOUWEN AAN DE TOEKOMST VAN HET NEDERLANDS

Zoals gezegd is samenwerking tussen de vakgroepen in Centraal-Europa van groot belang. Naast DCC bestaan er nog vele andere vormen van samenwerking die hier niet allemaal genoemd kunnen worden. We zullen ons dus beperken tot de samenwerkingsverbanden die zo goed als alle vakgroepen omvatten. Het uitwisselingsprogramma ERASMUS is binnen Europa een begrip, maar naast ERASMUS bestaat er in Centraal- en Oost-Europa nog een alternatief: CEEPUS.⁷ Dat bestaat uit een groot aantal programma's. De neerlandistiek in Centraal- en Oost-Europa valt binnen het programma *Language and literature in a Central European context*. Voor studenten is dit de ideale gelegenheid om op basis van hun interesses een semester bij een partneruniversiteit door te brengen. Zo kan een student met belangstelling voor vertalen bijvoorbeeld kiezen voor de vakgroep in Bratislava, en de literatuurliehebbers kunnen onder andere goed terecht in Wenen. Ook voor docenten kan het een goede gelegenheid zijn om eens een kijkje te nemen in de keuken van een andere vakgroep. Ter bevordering van de neerlandistiek in Midden- en Oost-Europa is verder in 1995 COMENIUS⁸, de vereniging voor Neerlandistiek in Midden- en Oost-Europa, opgericht. De doelstelling van deze vereniging is het verspreiden van de Nederlandse taal en literatuur en de cultuur van Nederland en Vlaanderen in Midden- en Oost-Europa. Dit kan op verschillende manieren gebeuren. Belangrijke evenementen zijn de jaarlijkse zomercursus Nederlands voor de studenten uit de regio en het tweejaarlijkse *Regionaal Colloquium* waaraan docenten uit de regio en de Lage Landen deelnemen. Verder is dit een ideale ontmoetingsplek voor alle collega's.

Op deze manier kan er inspiratie worden opgedaan en kunnen ideeën worden uitgewisseld ter verdere bevordering van de neerlandistiek in de regio, zodat de huidige situatie nog verder uitgewerkt kan worden en dat het voor studenten nog aantrekkelijker wordt om zich aan de studie Nederlands te wagen.

BIBLIOGRAFIE

- WILKEN ENGELBRECHT, “Vooruitzichten voor de extramurale neerlandistiek als praktisch vak in Centraal-Europa”. In: GERARD ELSHOUT E.A., *Perspectieven voor de internationale neerlandistiek in de 21ste eeuw. Handelingen Veertiende Colloquium Neerlandicum*, Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, Woubrugge, 2001, pp. 43-51.
- WILKEN ENGELBRECHT, “Tegen de verdrukking in – een korte geschiedenis van de neerlandistiek in Tsjechië en Slowakije”, In: MATTHIAS HÜNING E.A., *Niederlande Studien (49), Neerlandistiek in Europa*, Waxmann, Münster, 2010, pp. 235-250.
- HERBERT VAN UFFELEN, “De betekenis van Ceepus en de gezamenlijke projecten voor de Neerlandistiek in Centraal-Europa”. In: WILKEN ENGELBRECHT, BAS HAMERS & KATEŘINA KRÍŽOVÁ (ED.), *Neerlandica III. Aspecten van de extramurale neerlandistiek*, Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, pp. 43-49.

Noten

- 1 Meer informatie over DCC op <https://dcc.ned.univie.ac.at/nl/>
- 2 HERBERT VAN UFFELEN, “De betekenis van Ceepus en de gezamenlijke projecten voor de Neerlandistiek in Centraal-Europa”. In: WILKEN ENGELBRECHT, BAS HAMERS & KATEŘINA KRÍŽOVÁ (ED.), *Neerlandica III. Aspecten van de extramurale neerlandistiek*, Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, pp. 43-49.
- 3 Elke partner heeft minstens twee e-learningcursussen ontwikkeld die in drie categorieën worden ingedeeld, te weten Taal, Literatuur en Cultuur. Op deze manier heeft de student een keus uit een grote diversiteit aan online colleges.
- 4 WILKEN ENGELBRECHT, “Vooruitzichten voor de extramurale neerlandistiek als praktisch vak in Centraal-Europa”. In: GERARD ELSHOUT E.A., *Perspectieven voor de internationale neerlandistiek in de 21ste eeuw. Handelingen Veertiende Colloquium Neerlandicum*, Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, Woubrugge, 2001, pp. 43-51.
- 5 Een tweevakstudie is heel gebruikelijk en min of meer de norm bij traditioneel filologische studies. De meest voorkomende variant is de studie van twee talen waarover de studielast dan verdeeld wordt.
- 6 Uit een lezing voor de Orde van den Prince.
- 7 Acroniem voor *Central European Exchange Program for University Studies*. Voor meer informatie zie <http://www.ceepus.info/>
- 8 Meer informatie op <https://comenius.ned.univie.ac.at/>